

**LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTO
TERMINOLOGIJS CENTRAS**

**INTERNATIONAL INFORMATION
CENTRE FOR TERMINOLOGY**

Tarptautinė mokslinė konferencija

**TERMINOLOGIJA IR TERMINOGRAFIJA: RAIDA, AKTUALIJOS,
PERSPEKTYVOS**

Tezės

Vilnius, 2013 m. spalio 10–11 d.

International scientific conference

**TERMINOLOGY AND TERMINOGRAPHY: DEVELOPMENT, TOPICALITIES,
PERSPECTIVES**

Abstracts

Vilnius, 10–11 October 2013

KONFERENCIJOS PROGRAMOS KOMITETAS

Albina Auksoriūtė (Lietuvių kalbos institutas)

Ágota Fóris (Karolio Gasparo universitetas)

Christian Galinski (Infoterm)

Sergiusz Grinev-Griniewicz (Balstogės universitetas, Maskvos humanitarinis pedagoginis institutas)

Nijolė Maskaliūnienė (Vilniaus universitetas)

Anita Nuopponen (Vasos universitetas)

Klaus-Dirk Schmitz (Kelno taikomųjų mokslų universitetas)

Sergej Šelov (V. V. Vinogradovo Rusų kalbos institutas)

PROGRAMME COMMITTEE OF THE CONFERENCE

Albina Auksoriūtė (Institute of the Lithuanian Language)

Ágota Fóris (Károli Gáspár University)

Christian Galinski (Infoterm)

Sergiusz Grinev-Griniewicz (Bialystok University, Moscow Humanitarian Pedagogical Institute)

Nijolė Maskaliūnienė (Vilnius University)

Anita Nuopponen (Vaasa University)

Serguey Shelov (V. V. Vinogradov Russian Language Institute)

Klaus-Dirk Schmitz (Cologne University of Applied Sciences)

Konferenciją remia
Conference is sponsored by

Coffee Inn

Vilniaus turizmo informacijos centras ir konferencijų biuras

TEZĖS ABSTRACTS

Konstantin AVERBUKH

Moscow City Teachers Training University

SPECIAL NOMINATION AND PROFESSIONAL COMMUNICATION

The study of rules and trends of professional communication has up to now been developing under the banner of the science of terminology mostly focusing on the sphere of nomination. Scholars were mostly interested in accuracy of nomination of subjects and phenomena of a specific field.

Lately together with the solving of fundamental issues there has been observed the growing urgency of the task of adequate rendering of professional information (this means eliminating entropy).

Still the complex science of terminology is divided into several aspects, in particular into the theoretical terminology and the applied terminology. We find this division not fully justified.

The talk focuses on the place of modern terminology among social sciences and fields of human activity and on the search of the appropriate paradigm of its studies.

Agnė BIELINSKIENĖ, Loïc BOIZOU, Jolanta KOVALEVSKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

TERMININIŲ KONTEKSTŲ ATPAŽINIMAS SPECIALIZUOTAME TEKSTYNE TAIKANT MODELIŲ METODĄ

Pranešime pristatomas ŠIMTŲ projekto metu atliktas ir toliau vykdomas pusiau automatinis termininių kontekstų atpažinimas specializuotame tekstyne.

Naujausi tyrimai rodo, kad kontekstas yra pagrindinis termininės reikšmės formavimo(si) veiksnys, vadinasi, svarbu atpažinti tas teksto vietas, kuriose yra galimos apibrėžtys ir kita reikšminga su terminu susijusi informacija (termininiai kontekstai). Vienas iš būdų nustatyti termininius kontekstus yra modelių metodas (angl. *pattern-based approach*). Modelių metodas plačiai taikomas kitų kalbų terminografijoje, pvz., anglų (Meyer 2001), vokiečių (Storrer et al. 2006), rusų (Schumann 2011), slovėnų (Vintar et al. 2000). Taikant modelių metodą siekiama automatizuotai analizuoti tekstą informacijos aspektu, t. y. atrinkti termininius kontekstus panaudojant leksinius gramatinius modelius, kurie nurodo semantinius ryšius, svarbius terminu įvardijamai sąvokai.

Pranešimo tikslas – pademonstruoti, kaip modelių metodas yra taikomas analizuojant švietimo ir mokslo srities termininius kontekstus specializuotame tekstyne; taip pat pakomentuoti gautus rezultatus (žr. Bielinskienė et al. 2012).

Modelių metodo taikymo etapai: 1. Analizuojant bandomąją specializuoto tekstyno imtį nustatyti greta terminų dažnai pasitaikantys elementai, kurie padeda atpažinti semantinius ryšius (angl. *markers of semantic relations*); 2. Remiantis nustatytais elementais suformuluoti modeliai, pvz.: Tn ... sudaryti ... Na; Tn ... laikomas ... Ni; Nn ... – ... Tn. 3. Modeliai formalizuoti ir sukurtas specialus įrankis *Qafe*, kuris automatiškai atpažįsta modelius atitinkančius kontekstus tekstyne ir pateikia juos lingvistui sakinių pavidalu. 4. Rezultatai analizuojami lingvistų vertinant, ar gauti termininiai kontekstai yra tinkami, t. y. ar rodo termino semantinius ryšius su kitomis sąvokomis.

Pasitelkiant dažniausius modelius gaunamas santykinai nemažas tinkamų kontekstų skaičius, tačiau ne visų modelių produktyvumas ir tikslumas yra vienodas (žr. Bielinskienė et al. 2012), todėl vertinimas yra svarbus metodo pritaikymo etapas ir sudaro galimybę tobulinti įrankį *Qafe* bei tikslinti naudojamus modelius (pvz., įdiegiant filtrų, kurie sumažintų netinkamų kontekstų kiekį), pildyti modelių rinkinį naujais modeliais. Terminologas termininius kontekstus gali naudoti įvairiai: kai reikia nusakyti analizuojamos sąvokos pobūdį, geriau ir tiksliau suvokti pačią terminu įvardijamą sąvoką, jos ryšius su kitomis sistemos dalimis. Kiek papildyti kai kurie termininiai kontekstai gali būti tiesiogiai panaudojami kaip analizuojamo termino apibrėžtys.

Literatūra

Bielinskienė A., Boizou L., Kovalevskaitė J., Utkā A. 2012: Towards the Automatic Extraction of Term-defining Contexts in Lithuanian. *Human Language Technologies – The Baltic Perspective: Proceedings of the Fifth International Conference Baltic HLT 2012*, 18–26.

Meyer I. 2001: Extracting knowledge-rich contexts for terminography. A conceptual and methodological framework. *Recent advances in computational terminology* (red. D. Bourigault, Ch. Jaquemin, M. L'Homme). John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/ Philadelphia, 279–302.

Schumann A.-K. 2011: A Case Study of Knowledge-Rich Context Extraction in Russian. *Short papers of the 9th International Conference on Terminology and Artificial Intelligence*, 143–146.

Storrer A., Wellinghoff S. 2006: Automated detection and annotation of term definitions in German text corpora. *LREC Proceedings*, 2373–2376.

Vintar Š., Gorjanc V. 2000: Identifying markers of semantic relations in Slovene. *Proceedings of the 5th TELRI seminar*, 22-24 September, Ljubljana.

Juris BORZOVS

University of Latvia,

Albina AUKSORIŪTĒ

Institute of the Lithuanian Language,

Ilze Irēna ILZIŅA

Institute of Mathematics and Computer Science of University of Latvia

INFORMATION TECHNOLOGY TERM DEVELOPMENT PRACTICE IN LATVIA AND LITHUANIA

Development of the field of information and communication technology (ICT) is extremely rapid: every day we encounter new equipment and new technology that present new concepts which swiftly require creation of terms. For already 20 years in Latvia creation of ICT terms has been the task of the Information Technology, Telecommunication and Electronics Commission, which analyses the content of new concepts and selects and approves appropriate Latvian terms naming such concepts. During this time three dictionaries of ICT terms were published. At Latvian Academy of Sciences a public database of terms containing the approved Latvian equivalents of ICT terms was developed.

A rapid development of Lithuanian ICT terminology started at the similar time. During the last decade of the 20th century six dictionaries of ICT terms have been published. In 2004 the Commission of the Terms of Informatics and Information Technologies was established at the Institute of Mathematics and Informatics. This commission, similarly to the Latvian commission, deals with the Lithuanian equivalents of ICT terms. Lithuanian terms and their definitions approved by the State Commission of the Lithuanian Language are included in the Term Bank of the Republic of Lithuania.

The paper deals with ways of ICT term creation in Latvia and Lithuania and presents a comparison of Latvian and Lithuanian equivalents of English terms. There are three ways of the creation of ICT terms in both languages: 1) terminologization of the standard language words; 2) creation of neologisms; 3) borrowing from English.

220 most frequently used ICT terms were selected from corpus of terms which includes data from the internet, newspapers, television, lectures of the University of Latvia, etc. To match these terms with their Latvian equivalents the English-Latvian ICT term database which includes accepted Latvian terms was used. Lithuanian equivalents are taken from the Term Bank of the Republic of Lithuania. Latvian and Lithuanian ICT terms will be compared in respect of their origin.

Larisa CHERNYSHOVA

Moscow State University of Railway Engineering

METAPHORICAL TERMS IN ENGLISH AND RUSSIAN RAIL TERMINOLOGY

The paper concentrates on metaphorical terms used in the domain of English (British and American) and Russian rail terminology.

Terminological metaphor is a rather new field of investigation, dating back to the 1990s.

Our research into English and Russian rail terms is based on anthropocentric and cognitive approaches. The analysis performed proves that both terminologies under investigation are rich in metaphors, but English rail terminology is more metaphoric, since the number of English metaphorical terms exceeds the number of Russian ones.

Much attention is paid to conceptual classification of English and Russian rail metaphors. It is shown that metaphorical vocabulary items in both languages cluster mainly around four conceptual themes: Man, Home, Animals and Colours.

A cross-linguistic analysis is made of English and Russian metaphorical rail terms, which most clearly reveal national peculiarities of cognition. Particular emphasis is put on general and specific in professional language world image of Russian and English speaking railwayman.

Evgenia DIMITRIEVA

Baltic Fishing Fleet State Academy of Kaliningrad State Technical University

TERMINOLOGY IN ENGLISH LSP OF MARITIME INDUSTRY AND TEACHING IN MARINE COLLEGES

Maritime industry is one of the most essential fields of human activities. Its non-stop development in the sphere of engineering and transport inspires continuous practical and theoretical research. Language in use for professional purposes serves a wide range of goals: 1) communication, 2) professional and scientific contacts, 3) operational needs, 4) control over quality and safety, 5) scientific challenges, 6) research, 7) teaching, 8) philosophy and many others. The English language is a lingua franca of professional communication for seamen throughout the world. On the one hand there is an evident need for research of English concerning its linguistic features and properties in the direction of the terminological system having been formed for the functioning of Seaspeak. On the other hand there are considerable linguistic and extralinguistic, national and multi-national factors that serve as source of new linguistic units (phenomena). This paper is intended to investigate methods of term formation from the maritime industry professional word stock. Analysis of highly productive and less productive models of term building is made by researching morphemic structure, concepts implied in the term meanings and further building of conceptual sphere and methods of terminologization of separate lexemes into multi-component terms (word-combinations used as terminological nomination). This research leads to development of teaching materials used in specialized colleges in the form of explanations, vocabulary study by various teaching tools and methods to facilitate application of terms by future seamen. Final presentation of terminological system through fragments of conceptual sphere of industrial

knowledge and linguistic knowledge is built up by means of vocabulary units, materials from texts, journals, magazines, rubrics, domains, documents, regulations and other sources of professional information. Terminology as part of a knowledge system and part of the scientific picture of world develops continuously. So continuous search and monitoring of terms in use, their formation, functioning, analysis of concepts implied in the terms, its structure, morphemic structure, phrases building rules and other points are necessary instruments for better mastering and understanding of language for professional purposes.

Ricardo EITO-BRUN

Universidad Carlos III de Madrid

INTEGRATION OF LINGUISTIC RESOURCES WITH ENGINEERING PROCESSES. A TECHNICAL PROPOSAL FOR THE AEROSPACE INDUSTRY

Terminology management is a key aspect in engineering programs. Accurate specifications need to be built based on the use of standard, well-defined and industry-approved terms. It is common that different organizations build their own glossaries, and that these glossaries are sometimes shared between the different parties involved in the development of the programs. But even in those cases in which the effort of building terminologies is made, problems may arise if tools are not provided to engineers and other staff who need to have access to the terminologies when writing technical documents or solving technical issues.

This presentation describes the implementation of a technical protocol to access terminology databases based on XML from the tools used by engineers to manage technical content. The protocol, defined as an abstract model and based on the SRU (Search/Retrieve standard), has been implemented as an add-in to the Eclipse IDE, Oxigen XML editing tool and IBM DOORS database. These implementations cover the needs of engineers in the main engineering processes: requirements management, design and document elaboration.

With this implementation, terminologies can be easily accessed and the terminology management process is fully integrated with the engineering activities and the daily activities of engineers and technical staff.

Ágota FÓRIS, Péter GAÁL

University of Pécs

LEXICOGRAPHY AND TERMINOGRAPHY IN TEACHING TERMINOLOGY

The establishing and launch of the *Master in Terminology* started two years ago, and as a result the training of terminologists has been introduced into Hungarian tertiary education at a master's level. The *Master in Terminology* is a two-year programme at the faculty of humanities. The language of instruction is Hungarian. The first year comprises the introductory and specialist subjects (mainly of linguistics), and the second year focuses on practical training, during which students have the opportunity to work as trainees at various institutions.

Terminology, lexicography, and terminology management are in the core material of the programme. When designing the curriculum, beyond including the most important theories and methods of lexicography and terminology, a key question is which modern tools (their use, content and form) we should focus on in the training. Not long ago desktop computers were state of the art, but they are rapidly becoming a thing of the past, and it seems that in a few years time portable computers (laptops, netbooks) will also become outdated.

Current trends clearly indicate the spread of smartphones and tablets. Some of these gadgets already measure up to average personal computers both in performance and in functionality, and

they are expected to outperform PCs soon. Today, just like regular computers, smartphones and tablets offer a wide range of software and are able to carry out various tasks.

The talk discusses the emphasis placed in the MA in Terminology on modern tools and the possibilities they open, primarily in the teaching of lexicography and terminology.

Blanca Stella GIRALDO PEREZ, Christian GALINSKI

International Information Centre for Terminology

DIFFERENCES AND SIMILARITIES OF MICRO-CONTENT AND STRUCTURED CONTENT (INCLUDING TERMINOLOGIES AND OTHER LANGUAGE AND CONTENT RESOURCES)

In the world of content there are some areas where content resources – not least thanks to standardization efforts – become mutually integratable or at least interoperable, such as terminological data, library information and product master data. In other areas diverging tendencies can be observed which ultimately result in a huge duplication of efforts – not to mention a multitude of data junkyards. Educational content is such an area with a need to make methods interoperable in order to make the resulting data semantically interoperable. In the field of education and training one can find a great number of content re-users and content creators, as well as educational content resources. Some of these resources consist of structured content at the level of lexical semantics (incl. terminologies and other language and content resources). Others are called micro-content of one kind or other for different purposes.

In this connection one can say that terminologies and other language and content resources are most useful and needed for a number of reasons in private industry and public administration as well as for educational purposes. However, they are rarely further developed into learning objects in a systematic way. A terminology is more than a “set of designations belonging to one special language” as defined in ISO 1087 (under revision). According to the definition of terminology collection (ISO 1087), terminologies are “collections of data containing information on concepts of specific subject fields”. This definition does not exclude non-linguistic representations of concepts which are important in many domains – especially also for didactic purposes.

Previous studies considered terminology and other language and content resources as major kinds of structured content at the level of lexical semantics. Literature in the fields of micro-learning and micro-teaching deals among others with a kind of structured content called micro-content. The aim of this contribution is to determine to which extent the concept of micro-content corresponds to that of structured content at the level of lexical semantics. In doing so under a systematic semantic approach, structured content could become better reusable as learning objects, while micro-content could acquire a new meaning and become reusable in and interoperable with structured content in general and in particular in eLearning.

Sergiusz GRINEV-GRINIEWICZ

Bialystok University, Moscow Humanitarian Pedagogical Institute

TERMINOLOGICAL ACTIVITIES: PRINCIPLES AND PERSPECTIVES

1. In terminological activities we may discern two aspects: terminological theoretical activities – research and terminological practical activities – regulating terminologies. Analysis of publications in the field shows historic variations in their relation.

2. At first theoretical investigations were subordinated to the practical tasks and problems. The first terminological groups, which appeared at the beginning of the twentieth century in Lithuania and Latvia as well as the pioneers of terminology science – E. Wuster and D. S. Lotte, E.

Drezen, G. O. Vinokur and A. A. Reformatskij had to deal with defining the main peculiarities of special lexemes and finding the ways to deal with their drawbacks.

3. Later, starting in the fifties of the previous century, in linguistics there appeared a considerable interest in terminological problems leading to a multitude of purely linguistic investigations which were not immediately connected with terminological work and thus to divergence in theory and practice. Indirect result of the absence of theoretical support of practical decisions was a large number (more than 500) of terminological standards of poor quality prepared in the 1960s–1970s in the USSR. In standards of that time one may find all the classical mistakes in defining and choosing preferable terminological forms; the absence of preliminary systematisation and coordination resulted in overlapping standards containing the same terms with different definitions with the absence at the same time of standards for a number of subject fields.

4. At the same time at the end of the 1980s there was a considerable experience of coordination in preparing information retrieval thesauri that may be used in organising systemic regulation of special vocabulary.

5. Development of terminology theory that resulted in appearance, first in the 1990s of historical terminology science and then in 2004 – anthropolinguistics revealed that, alongside with the stage development of reasoning there, the stage development of language perception (and attitudes) towards language, beginning with ignorance of the existence of language in early Cro-Magnon man, then ascription to language magical powers in primitive reasoning of pre-scientific epoch and modern primitive cultures, then descriptive approach to cope with the drastic growth of vocabulary in proto-scientific period and attempts at language perfection and elimination of the most evident drawbacks in special vocabularies. Now is the time to turn to the conscious, meticulous, planned regulation of those parts of language that are quite possible to improve, namely special vocabulary. They should be based on a number of principles.

6. Problems of regulating terminology and language planning for minor languages are being discussed.

Stasys KEINYS

DĖL TERMINŲ VIENAREIKŠMIŠKUMO SUPRATIMO

Terminologijos darbuose ir pamokymuose, koks turi būti terminas, įprasta teigti, kad terminas turi teturėti vieną vienintelę reikšmę. Tai laikoma vienu iš pačių būtinųjų termino bruožų. Tačiau tiek iš terminų vartosenos dalykinėje kalboje, tiek iš jų pateikimo geriau tikrenybę, o ne palyginti neretai skubinąją teikseną rodančiuose terminų žodynuose aiškiai matyti, kad tam tikra terminų dalis, net paskiri jų pluoštai nėra vienareikšmiai.

Pranešime pagvildoma pati vienareikšmiškumo sąvoka bei pasvarstoma, kodėl būna nevienareikšmių terminų, ar tikrai visais atvejais nevienareikšmiškumas yra terminų yda ir ar tikrai be išlygų, net dirbtinėmis priemonėmis jis šalintinas.

Regina KVAŠYTĖ

Šiaulių universitetas

LIETUVIŲ IR LATVIŲ LINGVODIDAKTIKOS TERMINAI

Lingvodidaktika kaip „bendroji kalbų mokymo teorija, didaktikos šaka, analizuojanti kalbos mokymo bendruosius principus, metodus, mokomosios medžiagos išmokimo dėsningumus <...>“ (LTŽ 119) svarbi tiek šiuolaikinei lingvistikai, tiek pedagogikai. Lietuvoje ir Latvijoje beveik vienu metu pasirodė lingvodidaktikos terminų žodynai: 2011 m. 4 autorių parengtas latviškasis leidinys *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca* (LTSV), o 2012 m. 6 autorių lietuviškasis

Lingvodidaktikos terminų žodynas (LTŽ). Pranešime gretinamuoju aspektu nagrinėjami abiejų žodynų duomenys.

Lingvodidaktikos žodynų autoriai rėmėsi kai kuriais anksčiau išleistais susijusių mokslo sričių – kalbotyros ir pedagogikos (edukologijos) žodynais ir žinynais, pavyzdžiui, lietuvių kalba: Gaivenis K., Keinys S. *Kalbotyros terminų žodynas* (1990), Vaskelienė J. *Trumpas teksto lingvistikos žinynas* (2007), Jovaiša L. *Pedagogikos terminai* (1993) ir Jovaiša L. *Enciklopedinis edukologijos žodynas* (2007); latvių kalba: *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca* (2007), *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* (2000).

Gretinamieji terminografijos leidiniai panašūs pagal sandarą, nes sudaryti abėcėliniu principu ir yra aiškinamieji verčiamieji pagal paskirtį. Didžiausias skirtumas tarp kalbamųjų žodynų – apibrėžčių apimtis: LTŽ sąvokos aiškinamos plačiau, pateikiami ir kai kurie enciklopediniai duomenys, o LTSV apibrėžtys glaustesnės. Skiriasi taip pat terminų ir jų užsienio kalbų atitikmenų kiekis. Į LTSV įtraukta 470 latviškų terminų su atitikmenimis anglų ir rusų kalba, o į LTŽ – 584 lietuviški terminai su atitikmenimis anglų, prancūzų, rusų ir vokiečių kalba. LTSV pateiktos kitų kalbų atitikmenų rodyklės (to nėra lietuviškame žodyne – tai laikytina trūkumu), tačiau LTŽ esama kitokių priedų.

Pranešime kreipiamas dėmesys ne tik į formaliuosius, bet ir į turinio panašumus ir skirtumus. Tiek vienos, tiek kitos kalbos lingvodidaktikos terminijoje gausu skolinių, adaptuotų pagal kiekvienos kalbos taisykles, pavyzdžiui, liet. *konkordansas* / latv. *konkordance*; liet. *diktantas* / latv. *diktāts*. Matyti ir bandymų rasti tokiems terminams savos kalbos atitikmenis, pavyzdžiui, liet. *bilingvizmas* žr. *dvikalbystė* / latv. *bilingvisms* sk. *divvalodība*. Kartais šiose kalbose tai daroma skirtingai, pavyzdžiui, liet. *lingvodidaktika* / latv. *lingvodidaktika* sk. *valodas didaktika*. Nors apskritai matyti, kad lingvodidaktika – tai sritis, kurioje dominuoja tarptautinė terminija, esama ir sėkmingai sukurtų naujadarų, tokių kaip liet. *atliktis*, *įsivertinimas* ar latv. *caurlūkošana*, *rakstītprasme* ir pan.

Solvita LABANAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

LIETUVIŠKI IR LATVIŠKI AUGALŲ VARDAI XIX A. LIETUVIŲ–LATVIŲ KALBŲ ŽODYNUOSE

Lietuvių ir latvių dvikalbių bei keliakalbių žodynų tradicija siekia XVII a. XVIII a. Lietuvoje leksikografijos darbas buvo nutrūkęs, o Latvijoje pasirodė latvių–vokiečių ir vokiečių–latvių kalbų žodynai, kuriuos rengė kitataučiai. Verčiamųjų žodynų pagausėjo XIX a. Latvių visuomenės veikėjas, kalbininkas ir literatas Andrejus Dyrikis (Andrejs Dīriķis) (1853–1888) parašė latvių–lietuvių kalbų žodyną (1872 m., neišlikęs). Su A. Dyrikiu artimai bendravo lietuvių kalbininkas, tautosakininkas ir etnografas kunigas Antanas Juška (1819–1880). Yra išlikęs jo *Latvių–lietuvių–lenkų kalbų žodyno* (dviejų dalių (A-O; P-Z)) rankraštis (apie 1875 m., liko nespausdintas). Šiame žodyne, be kitos leksikos, yra randama ir augalų vardų, neturinčių pažymos *bot.* 1894 m. išleistas lietuvių kalbininko kunigo Mykolo Miežinio parengtas keturkalbis *Lietuviszkai-latviszkai-lenkiszka-rusiszka žodynas*, kuriame pateikta augalų vardų su pažyma *bot.*, pvz.:

atgrios, pl. *tabaka zale*, *cemurs*. bot. *bahuň*. *ciemierzysa ciemiernik*. *чемерица, сезамь*

dievmedis, v. *dienmedis*, m. *dievkūciņš*, *bože drzewko*, (ginghko biloba, bot). *божье дерево*

durnaropē, f. *sunu stiebrī*, *vilnaratki*. bot. *durman*. *рѣпникъ, дурманъ*.

Pranešime apžvelgiami A. Juškos ir M. Miežinio lietuvių–latvių kalbų žodynuose pateikiami lietuviški ir latviški augalų vardai (sinonimija, darybos ypatumai).

Susanne LERVAD

Terminus ApS, Centre for Textile Research, DNRS, University of Copenhagen

TEXTILNET

The objective of *textilnet.dk* is to make a historical and contemporary digital dictionary or term base available on the Internet from the website *dragt.dk* in order to preserve and communicate the cultural heritage of words and expressions for costumes and textiles.

The user groups are defined as follows:

- the curators and registrars at the museums,
- researchers who require knowledge of textile and costume terms,
- linguists,
- general public.

The four main sections of concepts in the term base:

- textiles and different techniques to produce them,
- costumes and their different parts,
- decorations and the techniques to produce them.

Fundamentally, the scope is Danish, but many of the terms have an international origin so also English and French terms etc. are to be explained.

The diachronic and historical development of the semantics of the word/term and the historical development of the concept will be treated.

The members of the project group for *Textilnet* are researchers from the National Museum, the Designmuseum Denmark, CTR and Den Gamle By, National Open Air Museum of Urban History and Culture.

Asta MITKEVIČIENĖ
Lietuvių kalbos institutas

FIGŪRŲ IR TROPŲ PAVADINIMAI 1918–1940 M. LITERATŪROS MOKSLO VADOVĖLIUOSE

Figūrų ir tropų sąvokos, pirmosios jų klasifikacijos siekia antikos laikus, tad nenuostabu, kad dauguma tas sąvokas įvardijančių tarptautinių terminų yra graikiškos (*antitezė, metafora, ironija*) arba lotyniškos (*gradacija, amplifikacija*) kilmės. Jau XIX a., kai pradėti lietuviškai rašyti literatūros mokslo darbai, daliai tarptautinių figūrų ir tropų sąvokų buvo ieškoma lietuviškų terminų, tai tęsėsi ir 1918–1940 m. Pranešime nagrinėjami figūrų ir tropų pavadinimai, surinkti iš tarpukariu išleistų lietuviškų literatūros teorijos ir istorijos, visuotinės ir užsienio literatūros vadovėlių.

Tirtuose šaltiniuose vartojami tarptautiniai ir lietuviški sinoniminiai terminai *antitezė / antiteza* ir *priešprieša / priešpriešis, apostrofa / apostropė ir kreipimasis, elipsė / elipsas* ir *išleidimas, gradacija ir sutvirtinimas, laipsniavimas* ir kt. Vienas kitas autorius lietuvinimo keliu nuėjo dar toliau, pavyzdžiui, M. Biržiška (1923) siūlo *pakeituolėlis* šalia termino *metonimija*. Kai kurios sąvokos daugumos autorių įvardijamos vien tik lietuviškais terminais, pvz.: *palyginimas* (ir *sulyginimas*), *pakartojimas, nutylėjimas, sušukimas* (ir *šaukimas, šūkis*) ir kt. Sudėtinių terminų rūšiniai dėmenys dažniausiai lietuviškos kilmės, pvz.: *aiškinamasis epitetas, daiktinis palyginimas, dvinaris paralelizmas* ir kt.

Šio laikotarpio literatūros vadovėliuose tropai nelaikomi figūrų rūšimi, o fonetinės figūros sąvoka nevertinama, nors prie fonetinių figūrų terminų būtų galima priskirti, pavyzdžiui, eilėdaros terminą *aliteracija*.

Anita NUOPPONEN
University of Vaasa

FOLLOW @TERMLIST ON TWITTER! – SOCIAL MEDIA AS A TOOL FOR TERMINOLOGICAL INFORMATION AND ACTIVITIES

The field of terminology has always been active in adopting computer tools for terminology work and dissemination for terminological information. In this paper I continue from my previous studies and scrutinize how the terminologists today utilize the Internet. The following citation is from a paper I presented in 1996 at the TKE conference, when the WWW was quite new and most of the major actors were still missing on the web:

“The Web is an ideal platform for various kinds of terminological activities. It is not only an online archive or storage for electronic documents or a world-wide bibliography or encyclopedia of terminological and terminographical information but it can play an important role as an interactive collaborative communication tool in terminological research, terminographical projects, as well as in education. Even though there are already plenty of terminological activities in the Web, the major part is still missing - hopefully not very long”. [1]

Later on, in 2006, the situation had changed notably - all the actors were present, but the online action and open collaboration was still missing: “The change of terminology resources online has been certainly quantitative, but also qualitative in the sense that in addition to various types of online glossaries also more terminological (quality) products are finally starting to appear freely accessible. [...] Ontologies, web.2, web.3 (etc.) tools will offer certainly useful means for recording and finding of terminological information as well as for interaction and terminological collaboration. Wikipedia is an interesting model of open online collaboration because the discussions on principles and methods between the participants are available on the web. The next ten years will hopefully see several *termpaedias* to be born in different special fields.” [2]

Since then, more tools for online interaction have become available and the use of social media has spread to almost any field of human activity. For instance, various terminology interested organisations and individuals have now started to use blogs (e.g. Termcoord, BIKTerminology, TermNet), wikis, Pinterest (e.g. Termcoord, Terminology Forum), ScoopIT, Facebook, LinkedIn groups (e.g. Terminology, Association for Terminology and Knowledge Transfer) and Twitter (e.g. @TermList, @termnet). In this paper, I will take a look at today’s terminological activities online and discuss possibilities that the social media offers for terminological activities.

References:

1. Nuopponen Anita (1996). Terminology Online: From Term Banks to the World Wide Web. In: *Terminology Science & Research*, Vol. 7 (1996) No. 1, 21-27, Vienna.
2. Nuopponen, Anita (2008). Term lists or multimedia and collaboration? Future directions for online terminology resources. In Proceedings of 16th European Symposium on Language for Special Purposes (LSP) *Specialised Language in Global Communication*, University of Hamburg 27-31 August 2007.

Heribert PICHT

CONCEPTS AS REFLECTION OF SOCIETAL CHANGES

After a brief presentation and criticism of the standardised definition of the concepts ‘object’ and ‘concept’, the paramount importance of the object as ‘raw material’ for all concept formation is underlined. Different types of objects will be presented and defined, especially those relevant for the subject; construction as concept formation will be opposed to abstraction.

Hereafter, I shall try to prove the following theses:

1. Societal concepts are predominantly inter- and transdisciplinary.
2. Certain types of societal concepts may be highly normative.
3. The life cycle of societal concepts is mostly determined by societal factors.
4. Most societal concepts are constructions.
5. Many societal concepts are influenced by/ based on ideologies or religions.

6. Societal concepts are open for negotiation, interpretation and other influences.
7. Societal concepts may suffer sudden or gliding changes.

Finally, I shall conclude especially considering practical terminology work.

Ye QISONG

Centre for Russian Language, Literature and Culture studies of Heilongjiang University, Institute of Chinese Terminology, Chinese-Russian Terminology Centre (together with Terminology Centre of V. V. Vinogradov Russian Language Institute of the Russian Academy of Sciences)

LEXICAL CLASSES IN LSP AND THEIR STATUS IN TERMINOGRAPHY

It is a fact that modern terminology is developed by LSP theories, which also has essentially influenced terminography in its object, method and application. In accordance with the role in special knowledge communication and transfer, lexical units in LSP can be generally grouped into five classes: 1) words for general purpose, which are not taken as objects of scientific cognition and have little relationship with knowledge in scientific subjects; 2) functional words which also belong to basic vocabulary, but without concrete meaning and for the purposes of reference, connection and so on (*it, that, which, to* etc.); 3) terms used in nearly all sciences and domains (*function, structure, method, condition* etc.); 4) scientifically and technically universal terms (*coefficient, formula, atom* etc.); 5) terminology, functioning in domains and subject fields. The first two classes can be obviously excluded from the object of terminography. The classes 3) and 4), because of their limited quantity, undoubtedly attract little attention of the terminographer. The last class, traditionally accepted as the object of terminography, is also not a wholly homogeneous entirety, but a combination of heterogeneous subcategories, which, from the terminological point of view, is made up with the following sub-classes: terms (appellations of a confirmed specialized concept), nomens (a set of names, expressing individual concept of the corresponding subjects fields), proto-terms (which signify the appearance of special notions and special (professional) activities – first of all crafts), pre-term (descriptive expressions in scientific texts), obsolescent terms (out-of-date terms, expressing objects and phenomena that no longer exist), neo-terms (denotations of the newly observed objects or formed concepts), professionalism (un-normative professional words, usually found in non-textual circumstances) and so on.

Aušra RIMKUTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

1800–1882 METŲ KATEKIZMAI IR JŲ RELIGIJOS TERMINAI

Katekizmas – vienas svarbiausių bažnytinės literatūros žanrų nuo XVI a. vid. (M. Mažvydo katekizmas) iki pat XX a. pradžios, vertingas kalbos ir religinės minties istorijos šaltinis, užėmęs svarbią vietą tikinčiojo gyvenime – buvo tikėjimo vadovas, skaitymo pradžiamokslis. Šio pranešimo tikslas – inventorizuoti 1800–1882 m. išleistus katekizmus ir aptarti jų religijos terminus.

Remiantis Vaclovo Biržiškos, Lietuvos TSR ir Lietuvos bibliografijų, bibliografijos rodyklės *Lietuviškieji kontrafakciniai leidiniai, 1884–1904 m.*, taip pat Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos elektroninio katalogo (www.lnb.lt), interneto svetainės www.epaveldas.lt duomenimis, nustatyta, kad 1800–1882 m. buvo išleista vos 20 katekizmų (kai kurie po kelis leidimus): 16 katalikų ir 2 protestantų, plg. 1883–1916 m. – 99 katekizmai: 87 katalikų ir 12 protestantų.

Nagrinėjamo laikotarpio katekizmuose, palyginti su XIX a. pab. – XX a. pr. šaltiniais, apstu svetimybių, pvz.: *aniolas, cnata, čysčius, dūšia, grabas, griekas, griešnas, mylista, pakūta, pekla,*

spavėdis, sūdas, viera, kurios tuo metu Bažnyčios kalboje buvo įprasti terminai, labai plačiai vartojami paprastų žmonių. Svetimybų, ypač lenkybių, gausa rodo laikotarpį, prasidėjusį XVII a., kai lietuvių kalbą buvo bandoma išstumti iš Bažnyčios (labiausiai Vilniaus vyskupystėje), o religiniai raštai buvo rašomi tam tikru lietuvių ir lenkų kalbų žargonu.

Erika RIMKUTĖ, Irena MARKIEVICZ

Vytauto Didžiojo universitetas

SPECIALIZUOTO TEKSTYNO PAGRINDU PARENGTAS ŠVIETIMO IR MOKSLO TERMINŲ ŽODYNAS BEI ONTOLOGIJA

Pranešime pristatomi 2012 m. parengti du ištekliai: *Švietimo ir mokslo terminų žodynas* (<http://daukantas.vdu.lt/moksliniai-terminai/>) ir *Švietimo ir mokslo terminų ontologija* (<http://meta.vdu.lt/webprotege/#%C5%A0VIETIMO%20IR%20MOKSLO%20TERMINAI>). Šie ištekliai parengti specializuoto švietimo ir mokslo tekstyno pagrindu.

Svarbiausias *Švietimo ir mokslo terminų žodyno* sudarymo tikslas – pritaikyti tekstynų lingvistikos metodus automatizuojant terminų nustatymą, terminų apibrėžimą. Žodyne yra 223 terminai. Jis sudarytas pusiau automatiškai: žodyne pateikti terminai iš švietimo ir mokslo tekstyno nustatyti pasitelkiant Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre sukurtą programą. Joje naudotos lingvistinės taisyklės, kuriose nurodyta, kokių kalbos dalių junginiai ar žodžių formos analizuotini.

Iš tekstyno pusiau automatiškai buvo išrinkti duomenys, kuriais remiantis buvo formuluojamas terminų apibrėžtys, parenkami tipiškiausi to termino vartosenos pavyzdžiai. Žodyne pateiktų terminų apibrėžtys suformuluotos remiantis būtent tekstyno duomenimis, todėl gali skirtis nuo įprastos vartosenos, nuo kituose šaltiniuose pateiktų apibrėžčių.

Žodyne pateikiami atitikmenys anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Prie visų terminų pateikta bent po du tipiškus vartosenos pavyzdžius, parinktus iš švietimo ir mokslo tekstyno. Be pavyzdžių, dar pateikti ir termino kolokatai, konkordansas.

Ontologija – tam tikru pasirinktu būdu formalizuotos žinios. Dėl tokio formalizavimo žinios apie aprašomą objektą yra suvienareikšminamos. Kuriant ontologiją turima informacija apie objektus skirstoma į kategorijas, kuriama jų hierarchija. Skirstant objektus į kategorijas, sukuriama objektų sąvokos (angl. *concept*). Kadangi sukuriama hierarchinė klasių struktūra, kiekvienas poklasis paveldi stambesnės klasės savybes.

Švietimo ir mokslo terminų ontologija sukurta su *WebProtege* ontologijų grafinio vizualizavimo priemone. Joje pateikta informacija apie ontologijos klases, atributus, esinius.

Ontologijos klasių ryšiai ir taisyklės konstruojami pagal *Švietimo ir mokslo terminų žodyno* terminų apibrėžtis. Šiuo metu švietimo ir mokslo terminų ontologijoje yra 494 esybių klasės (29 abstrakčiosios esybių klasės ir 465 bendrosios esybių klasės), 87 bendrųjų esybių klasių bei esinių atributai, 141 esinys (individualus esybių elementas) ir 296 ontologijos esybių klasių bei esinių ryšiai.

Vyacheslav SHCHERBIN

The Centre of Systemic Analysis and Strategic Research of the National Academy of Sciences of Belarus

THE ROLE OF TEXTUAL REMINISCENCES IN THE SPECIAL LEXICOGRAPHY

The famous Belarusian linguist A.E. Sooprun defined the key unit of our research in the following way: “Textual reminiscences (TR) are conscious vs. unconscious, accurate vs. modified quotations or other references to any known texts, produced earlier or later, in the body of the latest

text. TR can present quotations (ranging from whole fragments to separate word combinations), catch phrases, separate words coloured in a certain way, including individual neologisms, characters' names, work titles, authors' names, special connotations of words and expressions, direct or indirect mentions of the situations" (Sooprun A. E. *Research Papers on Textual Linguistics: Collection of Articles*. – Minsk, 2001. – P. 84). In our paper, the following types of the textual reminiscences will be considered: 1) scientific text fragments (term word combinations and compound nominative unities); 2) quotation-definitions from dictionaries; 3) author's glosses from scientific texts; 4) text units of understanding (the term of R. Temmerman); 5) units of knowledge (the term belongs to Yu. N. Karaulov); and 6) contextual explanations (the term of E. M. Vereshchagin, V. G. Kostomarov).

In our opinion, in the light of universal computerization of scientific activity, when authors' scientific texts posted in the Internet in electronic form serve as sources of textual reminiscences, their role (variety, volume and frequency of usage) in the process of creation of special reference books (terminological dictionaries, special conceptuaries, sector encyclopedias, etc.) will become more and more prominent. In other words, textual reminiscences from the works of famous and less famous national and foreign authors will eventually become an integral component of a dictionary entry of any specialized reference book.

Elvira SOROKINA

Moscow State Regional University

REASONS FOR EXISTENCE OF SYNONYMS IN TERMINOLOGIES

1. The phenomenon of synonymy, that is the existence of two or more names of the same concept, is constantly attracting the attention of terminologists. The history of terminology presents many examples of approaches to this problem at various times.

2. Since at present terms-synonyms may be found in terminologies of all branches of science and technology there is no sense in denying synonymy as phenomenon peculiar to branch terminologies.

3. The reasons for appearance of terms-synonyms are many. The most important are:

a) Influence of classic languages. National terminologies of sciences with a long history contain in their lexicons a large amount of terms with Greek and Latin origin functioning as synonyms of national terms. Practically in all national medical terminologies we may find synonymic pairs in which one of the components is Greek or Latin. The similar situation exists in linguistic, philosophic, historic and literary criticism terminologies.

b) The influence of English. At present synonymy appears as the result of borrowing into national languages from English. For example, all existing Russian terminology of intercultural communication, as presented in the latest dictionary of intercultural communication displays synonymy in which every Russian term has an English synonym.

c) Influence of variants of English. The present state of English allows to speak of its poly-national character, causing the appearance of local variants of English. Often you may come across statements that there is no such entity as the English language, only its variants with the leading British variant. Most often the British variant is opposed to the American variant which rivals in widening its geographic area and socio-political scope. As the result of this state in many branch terminologies synonymy is revealed in which synonyms are British and American terms (see works of Chernyshova, Zakirova)

d) The influence of local national dialects in appearance of synonymy is steadily lessening.

Robertas STUNŽINAS

Lietuvių kalbos institutas

STATYBINES MEDŽIAGAS ĮVARDIJANČIŲ LIAUDIES TERMINŲ MIKROSISTEMA

Statybos liaudies terminija yra gausus ir savitas leksikos sluoksnius, turintis nemažai sąlyčio taškų su mokslo terminija. Šiame pranešime įvardijamų sąvokų, kilmės, sinonimijos ir daugiareikšmiškumo atžvilgiais nagrinėjama statybines medžiagas įvardijančių liaudies terminų mikrosistema. Tiriamoji medžiaga surinkta iš gyvosios kalbos faktus fiksuojančių šaltinių.

Nagrinėjamą mikrosistemą sudaro 141 terminas, įvardijantis 86 sąvokas. Dauguma (68,5 %) terminų žymi augalinės kilmės statybines medžiagas, pvz.: *ažuolas*, *gluosnis*, *pirmamedis* „medžio kamieno drūtgalys“, *šaka*, *nendrė*, *samana*. Kelis kartus (12 %) mažiau yra terminų, žyminčių statybines medžiagas iš uolienu, pvz.: *smėlis*, *akmuo*, *žvyras*. Nedidelės grupelės terminų įvardija statybines medžiagas iš metalų gavybos (6,5 %), iš atliekų (3,5 %) ar kitokios kilmės (9,5 %) medžiagas, pvz.: *geležis*, *varis*, *žalvaris*; *gelžuonės*, *išdagos*; *drėbalas* „rišamoji medžiaga iš molio ir šiaudų“, *tinkas* „cemento mišinys su smėliu“, *klijai*, *cementas* „mišinys iš kalkių ir kitų priemaišų“. Kai kurie terminai (7 %) žymi ne vieną sąvoką. Daugiareikšmiai terminai įvardija skirtingos sudėties statybines medžiagas arba įvardija statybinę medžiagą ir jos dalį, pvz.: *vapna* „cemento ir molio mišinys“ – „kalkių, cemento ar molio skiedinys“; *kamblys* „kamienas“ – „drūtgalys“, *pusraštis* „nestoras raštas“ – „pusės rašto gabalas“.

Nagrinėjamoje mikrosistemoje beveik pusė (47 %) terminų yra susiję hierarchiniais giminės ir rūšies ryšiais. Rūšiniai terminai dažniausiai žymi sąvokas pagal išorines ypatybes, paskirtį, gerokai rečiau – pagal kokybę, pvz.: *medis* – *reketis* „labai šakotas medis“ – *drūtmedis* „drūtas, kietas, tvirtas, atsparus medis“.

Aptariamoje terminijoje vyrauja lietuviškos kilmės terminai (73 %). Šeštadalį sudaro slaviškos kilmės terminai (15 %), dešimtadalį – germaniškos (10 %). Slaviški ir germaniški terminai dažniausiai žymi augalinės ir kitokios kilmės statybines medžiagas, pvz.: *balana*, ^x*plaščėkas* „raštas, kurio viena pusė atskelta“, *klijai*, ^x*vapna* „cemento ir molio mišinys“; *buomas*, ^x*žėglis*, *kalkiai*, ^x*špeizė* „rišamasis mišinys su smėliu, moliu ir vandeniu“. Hibridinių terminų yra vos keletas (2 %) ir jie įvardija raštus pagal paskirtį arba jų dalis, pvz.: ^x*antrastukis* „antras raštas nuo drūtgalio“, *sparmedis* „raštas sparų gamybai“, *gontmedis* „raštas gontų gamybai“. Didžioji nelietuviškų terminų dalis įvardija tas pačias sąvokas, kaip ir lietuviški, pvz.: *pušis* – ^x*kvaja*, *raštas* – ^x*zavolas*, *tinkas* – ^x*vapna*, *varis* – *miedis*, *žievė* – ^x*kara*. Statybinių medžiagų liaudies terminų mikrosistemoje trečdalis (33 %) sąvokų įvardijamos ne vienu terminu ir daugiausia (72 %) tai yra nevienodos kilmės sinonimų eilutės.

Dalis liaudies terminų tapo mokslo terminais ar profesionalizmais, pvz.: *glaistas*, *guoba*, *kalkiai*, *molis*, *raštas*, *rievė*, *varis*, *žievė*. Kiti liaudies terminai yra istorizmai arba tautos materialinės kultūros ir buities realijas įvardijantys žodžiai.

Diana ŠILOBRITAITĖ
Lietuvių kalbos institutas

VIENAŽODŽIAI S. SKAČKAUSKO ARITMETIKOS VADOVĖLIO TERMINAI

XIX a. antroji pusė – pirmųjų spausdintų lietuviškų aritmetikos vadovėlių ir uždavinyių leidimo pradžia. 1885 m. išleistas S. Spudulio *Užduotinas, tai ira Rankius užduocziu Aritmetikos arba Rokundos mokslo*, 1886 m. – P. Vileišio vadovėlis *Keturi svarbiausieji veikalai aritmētikos*. Minėtuose darbuose išdėstyti tik kai kurie aritmetikos kurso dalykai. Visas ir išsamus to meto mokyklos aritmetikos kursas pateiktas S. Skačkausko *Aritmetikos* vadovėlyje, kuris buvo išleistas Čikagoje 1897 m. („Kasztu ir spaustuwėj „Lietuvos“). Apie šio vadovėlio autorių žinių nėra. Iki šiol net nežinoma, kas jis buvo, ar tai yra jo pavardė, ar slapyvardis.

S. Skačkausko *Aritmetikos* vadovėlis yra nedidelės apimties (104 p.). Jį sudaro įžanga (*Įžanga*) ir keturi skyriai. Įžangoje S. Skačkauskas trumpai paaiškina aritmetikos mokslo esmę: *Taigi kiekvienam skaitliui reikia duoti vardą, mokėti tą skaitlių parašyti; prieš tam, kaip matysime toliau, su skaitliais galima daryti pradarbius. Tas viskas priguli prie mokslo Aritmetikos*. Kituose skyriuose aiškinami pagrindiniai matematikos veiksmai (sudėtis, atimtis, daugyba, dalyba), pateikiama užduočių.

Šiame pranešime aptariami S. Skačkausko vadovėlyje vartojami vienažodžiai lietuviškos kilmės matematikos terminai. Jie sudaro didžiąją dalį visų rastų terminų (77 %) (*dalytinis, iszdalinimas, iszwertimas, kaitlinė*). Be to, analizuojami vadovėlyje rasti terminų rašybos variantai (*bruželis / bruoželis, inžymė / įžymė, likinys / likinis*).

Dauguma nagrinėjamų matematikos terminų dabar nevartojami (*atskirmė* „skirtumas“, *ritinėlis* „nulis“, *pradarbis* „veiksmas“, *sądaugmė* „sandauga“). Galima numanyti, kad kai kuriuos terminus S. Skačkauskas greičiausiai sukūrė pats.

Nors pranešime aptariami lietuviški terminai dabar ir nevartojami matematikoje, jie yra svarbūs nagrinėjant matematikos terminijos istoriją.

Alvydas UMBRASAS

Lietuvių kalbos institutas

LIETUVOS RESPUBLIKOS TERMINŲ BANKAS: 10 METŲ PO ĮSTATYMO PRIĖMIMO

Prieš 10 metų pirmą kartą Lietuvos istorijoje terminų tvarkyba buvo reglamentuota atskiru įstatymu – 2013 m. gruodžio 23 d. minime Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo priėmimo dešimtmetį. Remiantis šiuo įstatymu kuriamas Lietuvos Respublikos terminų bankas suinteresuotai visuomenei dabar yra jau gana gerai žinomas terminų šaltinis. Juo naudojasi Lietuvos teisės aktų rengėjai, vertėjai, redaktoriai ir kiti asmenys, kuriems rūpi terminija ar dėl jos kyla klausimų.

Per pastaruosius keliolika metų buvo sukurta įvairių apimtimi gerokai besiskiriančių internetu prieinamų duomenų bazių, kuriose galima rasti lietuviškų terminų. Lietuvos Respublikos terminų bankas iš jų išsiskiria savo statusu. Jis kuriamas pirmiausia kaip bendra valstybės institucijų informacinė sistema. Vadovaudamosi Terminų banko įstatymu ir jo įgyvendinamaisiais teisės aktais savo prižiūrimų sričių terminiją čia įgaliotos kaupti ir tvarkyti ministerijos, Vyriausybės įstaigos ir kitos institucijos. Jų indėlis į Terminų banką labai nevienodas. Kai kurios institucijos yra pateikusios vos kelis ar keliasdešimt terminų, o kai kurios šimtus ar tūkstančius. Nuo 2004 m. galo, kai Terminologijos pakomisėje pradėti svarstyti teisės aktų terminai, iki 2013 m. vidurio iš viso buvo aprobuota per 9000 teisės aktų terminų. Trečdalis jų yra žemės ūkio, žuvininkystės ir maisto srities, kuria daugiausia rūpinasi Žemės ūkio ministerijos terminijos komisija.

Terminų bankas – tai ne tik teisės aktų terminija. Šiuo metu jame sukauptų terminų straipsnių skaičius jau viršija 210 tūkstančių. Siekiama, kad tai būtų kiek galima universalesnis terminų šaltinis. Didžiąją dalį terminų sudaro terminų žodynų duomenys. Iš viso į Terminų banką jau įkelti 36 įvairių sričių terminų žodynai. Taip pat į Terminų banką dedami Valstybinės lietuvių kalbos komisijos rekomendacijose skelbiami terminai – jų yra apie 10 tūkstančių. Tai daugiausia augalų vardai.

Gausėjant Terminų banko duomenims gausėja ir banko vartotojų. 2005 m., t. y. pirmaisiais Terminų banko gyvavimo metais, sistemoje užfiksuota vos per 32 tūkstančius vartotojų užklausų, vėliau kasmet užklausų skaičius sparčiai didėjo. 2012 m. jų užfiksuota jau apie 700 tūkstančių. Žiūrint pagal tai, kokios kalbos žodžių ieškoma, matyti, kad nors ir nedidele persvara, bet vis dėlto lietuvių kalbą lenkia anglų kalba. Tai svarbus ženklas institucijų terminų teikėjams – kitų kalbų atitikmenims reikėtų skirti deramą dėmesį. Dabar apie 30 % aprobuotų terminų straipsnių neturi jokių atitikmenų, todėl Europos Sąjungos institucijų vertėjams gali būti sunkiau randami.

Pranešime apžvelgiama Terminų banko sandara, turinys, institucijų indėlis, užklausų statistika ir pan. Daugiausia dėmesio skiriama aprobuotiems terminams, t. y. tiems, kurie vartojami ar teikiami vartoti teisės aktuose.

Egidijus ZAIKAUSKAS

Europos Komisija

VERTIMO TERMINOLOGIJA: KIEKYBINIS IR KOKYBINIS ORIGINALO IR VERTIMO KALBŲ TERMINŲ ATITIKMENŲ SANTYKIS

Mokslo, technikos, politikos ir daugybėje kitų gyvenimo sričių pasaulyje dominuojanti anglų kalba, tapusi *lingua franca*, veikia ir kitų kalbų terminiją, visų pirma per specialiųjų (LSP) tekstų vertimus. Anglų kalbos terminai dažnai tampa šablonu, pagal kurį kuriami kitų kalbų terminai: formaliai tapačiais atitikmenimis perteikiami tie patys sąvokos požymiai. Taip iš dalies užtikrinama, kad skirtingų kalbų terminai neiškreipdami perteiktų tą pačią sąvoką. Vis dėlto daugybė skirtingų kalbų terminų, kurie žymi tą pačią sąvoką, nėra tapatūs. Dviejų lygmenų – sąvokos požymių (semų) ir formaliosios terminų struktūros (termų) – skirtumai būna kiekybiniai ir kokybiniai. Kiekybės požiūriu netapatūs lietuvių kalbos terminai dažniausiai yra ilgesni už originalo (anglų) kalbos atitikmenis. Kokybės požiūriu galima išskirti tokius originalo kalbos terminų ir vertimo kalbos atitikmenų santykius: tapatumas, konkretinimas, paderinimas, gramatinis, darybinis ir leksinis išskleidimas arba sutraukimas, gramatinė konversija, leksinis pakeitimas, (de)metaforizacija, leksinis pridėjimas, interpretacija. Bent sąlygiškai galima nustatyti šių santykių hierarchiją: aukščiausiai šioje hierarchijoje atsiduria santykiai, kurie rodo kuo tikslesnį kiekybinį ir kokybinį dviejų kalbų terminų atitikimą tiek formaliajame, tiek požymių lygmenyje, žemiausiai – tie, kurie rodo, kad ta pati sąvoka skirtingomis kalbomis žymima skirtingais būdais. Terminai, susiję arčiausiai tapatumo hierarchijos viršūnės esančiais santykiais, geriausiai atitinka tarpkalbinio terminų nuoseklumo kriterijų, hierarchijos papėdės santykiai galbūt rodo kalbinės pasaulėvokos originalumą arba kalbinės bendruomenės rūpinimąsi specialiųjų sričių kalba.

Palmira ZEMLEVIČIŪTĖ

Lietuvių kalbos institutas

PIRMASIS LIETUVOS MEDICINOS MOKSLO LAIKRAŠTIS IR LIETUVIŠKOJI MEDICINOS TERMINIJA

1913 m. prie Lietuvių mokslo draugijos įsteigtos Gydytojų ir vaistinininkų sekcijos narių iniciatyva pradėta leisti *Medicina ir gamta* buvo pirmasis medicinos mokslo laikraštis Lietuvoje. Jo redaktorius ir leidejas – daktaras Stasys Matulaitis. Išėjus dviem numeriams leidimas nutrūko dėl lėšų stygiaus.

Laikraštyje imti kelti lietuvių medicinos terminologijos klausimai ir problemos, kurios neprarado aktualumo ir šiandien – terminų stoka, terminų tai pačiai sąvokai įvardyti įvairavimas, būtinybė į terminologijos darbą pasitelkti specialistus ir kalbininkus, susirūpinimas medicinos terminų lietuviškumu ir kt. Gydytojai raginami rinkti žodžius iš gyvosios kalbos ar kurti terminus, remiantis gramatikos taisyklėmis.

Šiame pranešime aptariami lietuviški vienažodžiai medicinos terminai, kurie sudaro 54 % visų lietuviškų laikraščio terminų. Pagal šaltinius pirmiausia skiriami gyvosios kalbos ar raštų žodžiai, kurių terminologizuotos pagrindinės arba periferinės leksinės reikšmės (26 % visų aptariamų terminų). Jais daugiausia įvardijamos anatomijos sąvokos, pvz.: *akis*, *gumbas* „gimda“, *kruoslas* „akies vokas“, *mentė*, *smegenys*, *širdis*.

Didžiąją vienažodžių terminų dalį sudaro dariniai (74 % visų aptariamų terminų). Vyrauja priesagų (-imas/-ymas, -elis, -umas, -ėlis, -tojas, -ybė, -ulyš, -ata, -ekšlis, -yla, -inė, -inynai, -ininkas, -ytė, -slė, -urys ir kt.) vediniai (67 % visų darinių), pvz.: *dūsavimas* „kvėpavimas“, *gydymas*, *raktelis* „raktikaulis“, *silpnumas*, *maumonėlis* „momenėlis“, *gydytojas*, *gyvybė*, *kosulys*, *sveikata*, *putekšlis* „spuogas“, *degyla* „deguonis“, *krūtinė*, *kiaušinytai* „kiaušidės“, *džiovininkas*, *akytė* „ląstelė“, *pūslė*, *kumburys* „akies kampas“.

Priešdėlių vedinių rėta (1 % visų darinių), pvz., *pakūnė* „šunvotė“.

Galūnių vedinių yra gerokai daugiau (11 % visų darinių). Vyrauja galūnių -as (-ai) (*miegas*, *niežai*), -is (*degis* „deguonis“, *karštis*), -a (*džiova*, *ištrauka*) ir -ė (*sopė*) vediniai.

Antrą pagal gausumą darinių grupę sudaro dūriniai (21 % visų darinių). Gausiausia dūrinių su daiktavardiniais sandais – dūrinių iš dviejų daiktavardžių, pvz.: *ašarikaulis*, *kraujagyslės*, *nosiaryklė*; *šonkaulis*. Dūriniai su veiksmožodiniais sandais (iš daiktavardžio ir veiksmožodžio) beveik nebūdingi, pvz.: *rūgštdaris* „deguonis“, *rūgštgamis* „deguonis“.

Daugiau nei pusė (53 % visų aptariamų terminų) laikraštyje vartotų lietuviškų vienažodžių medicinos terminų išliko ir tebevartojami dabartinėje medicinos mokslo kalboje. Didžiosios jų dalies raiška ir reikšmė nepakitusi, pvz.: *alkūnkaulis*, *džiova*, *galva*, *kraujas*, *mentė*, *skrandis*, *tvinksis*, *žaizda*. Kai kurių terminų ilgainiui pakito arba raiška, pvz.: *baltieji* – dabar *baltosios*, *klubikaulis* – dabar *klubakaulis*, *šunavotė* – dabar *šunvotė*, arba reikšmė, pvz.: *petikaulis* (*os humeri*) – dabar *humerus* yra *žastikaulis*, o *petikaulis* – *os acromiale*, *pilvas* (*stomachus* ir *ventriculus*) – dabar *stomachus* – 1. *skrandis*, 2. *skilvelis* (smegenų, širdies), o *pilvas* – *abdomen*, *venter*.

Laikraštyje *Medicina ir gamta* rašiusių lietuvių gydytojų entuziazmas ir pasišventimas, rūpinimasis savo profesinės kalbos grynumu ir lietuviškumu, gyvosios kalbos kaip pagrindinio terminologijos šaltinio iškėlimas nūdienos medicinos terminologijos darbininkams galėtų būti gražus ir siektinas pavyzdys.

Autoriai

Albina AUKSORIŪTĖ – Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro vadovė, vyriausioji mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė.

El. paštas: albinaa@lki.lt

Konstantin AVERBUKH – Maskvos miesto pedagoginio universiteto profesorius, filologijos mokslų daktaras.

El. paštas: avercon@yandex.ru

Agnė BIELINSKIENĖ – Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Lietuvių kalbos katedros lektorė, humanitarinių mokslų daktarė.

El. paštas: a.bielinskiene@hmf.vdu.lt

Loïc BOIZOU – Vytauto Didžiojo universiteto Vokiečių ir prancūzų filologijos katedros lektorius, kompiuterinės lingvistikos daktaras.

El. paštas: l.boizou@hmf.vdu.lt

Juris BORZOVS – Latvijos universiteto Kompiuterijos fakulteto dekanas, profesorius, habilituotas kompiuterijos mokslų daktaras.

El. paštas: juris.borzovs@lu.lv

Larisa ČERNYŠOVA – Maskvos valstybinio kelių universiteto Kalbotyros katedros vedėja, docentė, filologijos mokslų daktarė.

El. paštas: ChernyshovaLor@gmail.com

Evgenia DIMITRIEVA – Baltijos valstybinės žvejybos laivyno akademijos prie Kaliningrado valstybinio technikos universiteto Anglų kalbos katedros vyr. dėstytoja, filologijos mokslų daktarė

El. paštas: dievgeniya@ya.ru

Ricardo EITO-BRUN – Madrido Karloso III universiteto docentas, dokumentacijos ir informacijos mokslų daktaras.

El. paštas: reito@bib.uc3m.es

Ágota FÓRIS – Karolio Gasparo universiteto Vengrų kalbotyros katedros vadovė, mokslų daktarė, docentė.

El. paštas: aforis@t-online.hu

Péter GAÁL – Pėčo universiteto doktorantas.

El. paštas: gaal.peter.hun@gmail.com

Christian GALINSKI – Tarptautinio terminologijos informacijos centro INFOTERM direktorius, mokslų daktaras.

El. paštas: christian.galinski@chello.at

Blanca Stella GIRALDO PEREZ – Tarptautinis terminologijos informacijos centras INFOTERM.

El. paštas: blancaese@gmail.com

Sergiusz GRINEV-GRINIEWICZ – Balstogės universiteto ir Maskvos humanitarinio pedagoginio instituto profesorius, habilituotas mokslų daktaras.

El. paštas: griniewicz@w.tkb.pl

Ilze Irēna ILZIŅA – Latvijos universiteto Matematikos ir informatikos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, kompiuterijos mokslų daktarė.

El. paštas: ilze.ilzina@lumii.lv

Stasys KEINYS – Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro vyriausiasis mokslo darbuotojas, humanitarinių mokslų daktaras, docentas.

El. paštas: st.keinys@gmail.com

Jolanta KOVALEVSKAITĖ – Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centro jaunesnioji mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė.

El. paštas: j.kovalevskaite@hmf.vdu.lt

Regina KVAŠYTĖ – Šiaulių universiteto Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedros docentė, humanitarinių mokslų daktarė.

El. paštas: kvasyte@hu.su.lt

Solvita LABANAUSKIENĖ – Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro jaunesnioji mokslo darbuotoja.

El. paštas: labanauskiene@lki.lt

Susanne LERVAD – Termplus ApS ir Kopenhagos universiteto Tekstilės tyrimų centro mokslo darbuotoja, mokslų daktarė.

El. paštas: sl@termplus.dk

Irena MARKIEVICZ – Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centro inžinierė-programuotoja.

El. paštas: i.markievicz@if.vdu.lt

Asta MITKEVIČIENĖ – Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro jaunesnioji mokslo darbuotoja, doktorantė.

El. paštas: asta@lki.lt

Anita NUOPPONEN – Vasos universiteto Komunikacijos studijų katedros vedėja, taikomosios lingvistikos profesorė, mokslų daktarė.

El. paštas: atn@uwasa.fi

Heribert PICHT – profesorius emeritas.

El. paštas: heribert@picht.dk

Ye QISONG – Heilongjiango universiteto Rusų kalbos, literatūros ir kultūros centro tyrėja, Kinų terminologijos instituto direktoriaus pavaduotojas, Kinų ir rusų terminologijos centro (kartu su V. Vinogradovo rusų kalbos instituto Terminologijos centru) sekretorius, profesorius, mokslų daktaras.

El. paštas: yeqisong@163.com

Aušra RIMKUTĖ – Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkė stažuotoja, humanitarinių mokslų daktarė.

El. paštas: ausra.rimkute@gmail.com

Erika RIMKUTĖ – Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centro vyresnioji mokslo darbuotoja, Lietuvių kalbos katedros docentė, humanitarinių mokslų daktarė.

El. paštas: e.rimkute@hmf.vdu.lt

Elvira SOROKINA – Maskvos valstybinio sritinio universiteto profesorė, filologijos mokslų daktarė.

El. paštas: ellazor@mail.ru

Robertas STUNŽINAS – Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro mokslo darbuotojas, humanitarinių mokslų daktaras.

El. paštas: robertasst@lki.lt

Viačeslav ŠČERBIN – Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Sisteminės analizės ir strateginių tyrimų centro vadovaujantysis mokslo darbuotojas, filologijos mokslų daktaras.

El. paštas: slavalex@mail.ru

Diana ŠILOBRITAITĖ – Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro jaunesnioji mokslo darbuotoja, doktorantė.

El. paštas: dianas@lki.lt

Alvydas UMBRASAS – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Svetimžodžių keitimo lietuviškais atitikmenimis skyriaus vyriausiasis specialistas, Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro mokslo darbuotojas, humanitarinių mokslų daktaras.

El. paštas: alvydas.umbrasas@vlkk.lt

Egidijus ZAIKAUSKAS – Europos komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos departamento vyriausiasis terminologas, humanitarinių mokslų daktaras.

El. paštas: egidijus.zaikauskas@ec.europa.eu

Palmira ZEMLEVIČIŪTĖ – Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė.

El. paštas: palmira@lki.lt

Authors

Albina AUKSORIŪTĖ – head of the Terminology Centre at the Institute of the Lithuanian Language, senior research fellow, doctor of humanities.

E-mail: albinas@lki.lt

Konstantin AVERBUKH – professor at the Moscow City Teachers Training University, doctor of science.

E-mail: avercon@yandex.ru

Agnė BIELINSKIENĖ – lecturer at the Department of the Lithuanian Language, Faculty of Humanities, Vytautas Magnus University, doctor of humanities.

E-mail: a.bielinskiene@hmf.vdu.lt

Loïc BOIZOU – lecturer at the Department of Germanistics and Romanistics, Vytautas Magnus University, PhD in computational linguistics.

E-mail: l.boizou@hmf.vdu.lt

Juris BORZOVS – dean of the Faculty of Computing at the University of Latvia, Dr. habil. computer science, professor.

E-mail: juris.borzovs@lu.lv

Larisa CHERNYSHOVA – assistant professor and head of Linguistic Department at the Moscow State University of Railway Engineering, doctor of philology.

E-mail: ChernyshovaLor@gmail.com

Evgenia DIMITRIEVA – senior educator at the English Language Department, Baltic Fishing Fleet State Academy of Kaliningrad State Technical University, PhD in philology.

E-mail: dievgeniya@ya.ru

Ricardo EITO-BRUN – associate professor at Carlos III University of Madrid, doctor in documentation and information science.

E-mail: reito@bib.uc3m.es

Ágota FÓRIS – Dr., associate professor and head of the Department of Hungarian linguistics, Károli Gáspár University.

E-mail: aforis@t-online.hu

Péter GAÁL – PhD student at University of Pécs.

E-mail: gaal.peter.hun@gmail.com

Christian GALINSKI – Dr. phil., director of the International Information Centre for Terminology INFOTERM.

E-mail: christian.galinski@chello.at

Blanca Stella GIRALDO PEREZ – International Information Centre for Terminology INFOTERM.

E-mail: blancaese@gmail.com

Sergiusz GRINEV-GRINIEWICZ – Dr. habil., professor at University of Bialystok and Moscow Humanitarian Pedagogical Institute.

E-mail: griniewicz@w.tkb.pl

Ilze Irēna ILZIŅA – senior research fellow at the Institute of Mathematics and Computer Science of the University of Latvia, doctor of computer science.

E-mail: ilze.ilzina@lumii.lv

Stasys KEINYS – senior research fellow at the Terminology Centre, Institute of the Lithuanian Language, doctor of humanities.

E-mail: st.keinys@gmail.com

Jolanta KOVALEVSKAITĖ – junior research fellow at the Centre of Computational Linguistics, Vytautas Magnus University, doctor of humanities.

E-mail: j.kovalevskaite@hmf.vdu.lt

Regina KVAŠYTĖ – associate professor at the Department of Lithuanian Linguistics and Communication, Šiauliai University, doctor of humanities.

E-mail: kvasyte@hu.su.lt

Solvita LABANAUSKIENĖ – junior research fellow at the Terminology Centre, Institute of the Lithuanian Language.

E-mail: labanauskiene@lki.lt

Susanne LERVAD – Termplus ApS and Visiting Scholar at the Centre for Textile Research, DNRS, University of Copenhagen, PhD in textile terminology.

E-mail: sl@termplus.dk

Irena MARKIEVICZ – programmer at the Centre of Computational Linguistics, Vytautas Magnus University.

E-mail: i.markievicz@if.vdu.lt

Asta MITKEVIČIENĖ – junior research fellow at the Terminology Centre, Institute of the Lithuanian Language, PhD student.

E-mail: asta@lki.lt

Anita NUOPPONEN – professor, head of the Department of Communication Studies, University of Vaasa, PhD on concept systems and relations for terminological analysis.

E-mail: atn@uwasa.fi

Heribert PICHT – professor emeritus, fil.dr. h.c.

E-mail: heribert@picht.dk

Ye QISONG – researcher at Centre for Russian Language, Literature and Culture studies of Heilongjiang University, vice-director of Institute of Chinese Terminology, secretary of Chinese-Russian Terminology Centre (together with Terminology Centre of V. V. Vinogradov Russian Language Institute of the Russian Academy of Sciences), PhD in Russian language, vice-professor.

E-mail: yeqisong@163.com

Aušra RIMKUTĖ – postdoctoral scholar, Vytautas Magnus University, doctor of humanities.

E-mail: ausra.rimkute@gmail.com

Erika RIMKUTĖ – senior research fellow at the Centre of Computational Linguistics and associate professor at the Lithuanian Language Department, Vytautas Magnus University, doctor of humanities.

E-mail: e.rimkute@hmf.vdu.lt

Vyacheslav SHCHERBIN – leading scientific researcher at the Centre of Systemic Analysis and Strategic Research of the National Academy of Sciences of Belarus, PhD in philology.

E-mail: slavalex@mail.ru

Elvira SOROKINA – professor at the Moscow State Regional University, doctor of philology.

E-mail: ellasor@mail.ru

Robertas STUNŽINAS – research fellow at the Terminology Centre, Institute of the Lithuanian Language, doctor of humanities.

E-mail: robertasst@lki.lt

Diana ŠILOBRITAITĖ – junior research fellow at the Terminology Centre, Institute of the Lithuanian Language, PhD student.

E-mail: dianas@lki.lt

Alvydas UMBRASAS – senior specialist, Foreign Words Department, State Commission of the Lithuanian Language; research fellow at the Terminology Centre, Institute of the Lithuanian Language, doctor of humanities.

E-mail: alvydas.umbrasas@vlkk.lt

Egidijus ZAIKAUSKAS – senior terminologist at the Lithuanian Language Department, the European Commission Directorate-General for Translation, doctor of humanities.

E-mail: egidijus.zaikauskas@ec.europa.eu

Palmira ZEMLEVIČIŪTĖ – research fellow at the Terminology Centre, Institute of the Lithuanian Language, doctor of humanities.

E-mail: palmira@lki.lt